

11. NÄRNATUR OCH TÄTORTSNÄRA NATUR FÖR FRILUFTSLIV

DEN NÄRA NATUREN är den natur som flest människor kommer i kontakt med. Enligt SCBs statistik bor 84 % av Sveriges befolkning idag i tätorter (Statistiska centralbyrån 2002). Tillgången till närnatur är avgörande för ett vardagligt friluftsliv. Ur samhällets perspektiv finns tre huvudsakliga motiv som talar för god tillgång på närnatur.

Det första typen av motiv utgår från medborgarnas fysiska och mentala välbefinnande, det vill säga folkhälsan. Att kunna vistas i närliggande grönområden är centralt både för vardaglig återhämtning och för tillfrisknande efter sjukdom. För att tillfredsställa medborgarnas skiftande behov måste miljön innehålla ett antal upplevelsevärden, som vi kommer att diskutera närmare nedan, men för att närnaturen verkligen skall brukas ofta är närheten den absolut viktigaste faktorn.

Det andra motivet handlar om medborgarnas delaktighet och förankring i närmiljön och kännedom om den lokala naturen, vilket kan vara avgörande för miljöengagemang och hemortskänsla. Värdefulla kulturmiljöer kan vara väl så viktiga som biologiska värden i detta sammanhang, och med god tillgång och närhet till grönområden kan olika gruppers integration i bostadsområdena främjas.

Den tredje typen av motiv är att skydda och stärka den biologiska mångfalden, särskilt i tätbefolkade och hårt exploaterade områden. Om vi alla har möjligheter till utevistelser i en rik naturmiljö kan kunskapen om biologiska samband och om betydelsen av att skydda och bevara naturen förstärkas. Till denna sort av motiv räknas också de rena »nyttor«, s.k. ekosystemtjänster, man har av grönområden, såsom luftrening, vattenupptagning och -rening, samt bullerdämpning och temperaturutjämning (Gyllin & Kruuse af Verchou 2008, Bolund & Hunhammar 1999). I många fall går det att planera för kombinationer av dessa motiv.

De två begreppen tätortsnära och närnatur överlappar varandra men betecknar inte riktigt samma sak. Tätortsnära natur är, enligt den definition som Frilufts- och skötselenheten på Naturvårdsverket använder, (i enlighet med Regeringens skrivelse 2001/02:173) »natur för friluftsliv i och nära tätorter«, eller »...allmansrättsligt tillgänglig mark och vatten i form av ett sammanhängande landskap av skog, odlingsmark, sjöar, vattendrag, våtmarker, hav kust, skärgård och andra natur- och kultur-

miljöer i och nära städer och tätorter». Närnatur är natur i närheten av bostaden, även om bostaden ligger i glesbygd. Vi kommer i det följande främst använda det mer allmänna begreppet närnatur. Boverket använder begreppet »bostadsnära natur» (Boverket 2007c), i meningen gröna områden och ytor som finns inom 300 meter från bostaden. Verket tillämpar följande indelning av grönområden i tätort:

- *Närparken*, (med grön oas, lekplats) inom 50 meter
- *Lokalparken*, (med grön oas, bollspel) minst 0,3–0,6 ha inom 200 meter
- *Stadsdelsparken*, (med natur, vatten, bollspel, mötesplats) minst 10–20 ha inom 500 meter
- *Friarealer*, >1000 ha med en täckningsgrad på 300–400 m²/invånare (Boverket 1999).

Begreppet »friluftsliv» får i detta sammanhang också en tämligen vid betydelse. Ur ett allmänt välbefinnande- och folkhälsoperspektiv är i stort sett alla former av utevistelser i närnaturen värdefulla (Lisberg Jensen 2008). Närnaturens sociala värden är centrala. I tätbefolkade områden kan det vara avgörande för trivsel och hemkänsla att kunna sitta under några träd, ha picknick och grilla, festa och låta småbarn leka, men även att dra sig undan till en lugn plats. För den fysiska hälsan är det viktigt att närnaturen inbjuder och stimulerar till promenader och vardaglig fysisk aktivitet. Detta gäller särskilt för barn, som bör kunna springa, klättra och sparka boll nära hemmet. Särskilt viktiga är denna sorts möjligheter för grupper utan tillgång till bil, eller för dem med bristande kännedom och kontakter med omlandet. Även mera traditionella friluftsaktiviteter som vandring, fågelskådning, bärplockning, paddling, etc. bör kunna få utrymme. Vid planering för denna typ av aktiviteter måste naturupplevelsen i högre grad hamna i fokus, men det är främst brukarnas, eller besökarnas, upplevelse som är central (Rydberg & Aronsson 2004).

Många av de resonemang som rör friluftsliv och naturbaserad turism i allmänhet är i högsta grad relevanta även för det tätortsnära friluftslivet. Hit hör brukarnas egna återkommande motiv, planeringsmodeller, konfliktmönster, lokala och regionala landskapsförutsättningar etc. Samtidigt skiljer sig planering och förvaltning av närnatur från den traditionella naturvårdens verksamhet. Människor har mycket olika preferenser när det gäller hur närnaturen skall utformas och skötas (se ytterligare diskussion under rubriken Friluftslivets sociologi). Det tätortsnära friluftslivet tar sig delvis andra uttryck än det mer traditionella, »naturbaserade» eller tätortsfjärran. Risker för trängsel samt för intressekonflikter mellan olika brukargrupper, liksom mellan brukare och förvaltare, är uppenbar. Därför är kunskapen om vilka behov som den tätortsnära naturen skall svara emot av största betydelse. Förutsättningarna för olika typer av tätortsnära

natur kan skilja sig åt på många sätt, men i detta kapitel gör vi ingen åtskillnad mellan friluftsliv i anlagda parker, rekreatiomsområden och andra tätortsnära områden som skogar, kuststräckor och hagmarker. Det är just närheten till tätorten, de brukarmönster, motiv samt behov som finns där, som står i fokus.

Den tätortsnära naturens fysiska och mentala inverkan

Att främja folkhälsa och livskvalitet utgör dominerande utgångspunkter för planering av det tätortsnära landskapet, liksom i hög grad för tätorternas parkmark och andra friytor. Det är knappast kontroversiellt att påstå att det påverkar människan både fysiskt och psykiskt att vara ute i naturpräglade landskap. Denna påverkan är ofta mycket positiv och är ett tungt vägande skäl till många enskilda människors intresse för friluftsliv och naturbaserad turism, liksom för organisationers och myndigheters engagemang. Forskning som visar på positiva resultat av vistelse i gröna områden har framför allt gjorts på Sveriges Lantbruksuniversitet i Alnarp. Där arbetar man med flera forskningsprojekt inom rekreation och hälsa, såsom utevistelsens och utemiljöns betydelse för förskolebarns hälsa och utveckling, parken som hälsofaktor, samt med naturupplevelsens betydelse för hälsan. Vid en jämförelse mellan två daghem, ett s.k. I Ur och Skur-daghem och ett vanligt daghem, visades att vistelse i naturen gjorde barnen starkare, friskare och mer koncentrerade (Grahns & Sorte 1985). Vid grovmotoriska tester – avseende balans, uthållighet, vighet, snabbhet, koordination och styrka – hade I Ur och Skurdaghemets barn bättre värden på allt enligt denna rapport. I en annan studie (Ottosson & Grahns 1998) jämfördes hur koncentrationen påverkades hos gamla, starkt vårdkrävande människor på ett ålderdomshem om de hade återhämtat sig en timme i en trädgård eller om återhämtningen skedde inomhus. Det visade sig då att koncentrationens förmåga var oförändrad eller ökad hos alla försökspersonerna direkt efter utevistelsen men efter rekreation inomhus var koncentrationen oförändrad eller minskad.

I arbetet med konceptet »restorativa« miljöer, dvs. miljöer för återhämtning, har Bodin & Hartig (2003) visat att vistelse ute i naturen ökar det psykiska välbefinnandet och att människor där med relativt stor effekt kan återhämta psykisk och fysisk energi. Det visade sig i deras forskning att känslor såsom oro, depression och ilska dämpades mer när försökspersonerna sprang i en naturmiljö jämfört med i en urban miljö. En annan studie (Staats, Kieviet & Hartig 2003) visar att naturlandskap är viktiga för att vi skall må bra och kunna återuppbygga kroppen vid överanspänning. Den visar också att personer som exempelvis är psykiskt överanspända har ett större behov av att vistas i eller blicka ut över ett naturlandskap. I ytterligare en studie (Hartig et al. 2003) delades 112 försökspersoner i Kalifornien in i grupper och den ena gruppen fick

promenera i en urban miljö och den andra gruppen i ett naturreservat. Det visade sig då att blodtrycket sjönk hos naturvandrarna, men steg för dem som vandrade i stadsmiljön.

Norling har också under lång tid dokumenterat och analyserat forskningen av äldres behov av rekreation, inklusive olika aspekter på naturnärhet och naturupplevelser (t.ex. Norling 1999, 2001). Jämförelser av olika befolkningsgrupper, 16–92 år, visade här bl.a. att rekreationens inriktning och kvalitet har extremt stor betydelse för det psykiska hälsoläget, för egenvård och skydd som »buffring« och »coping«, att hantera stressfyllda situationer. Människor med ett bättre psykiskt hälsoläge än andra hade en större repertoar av aktiviteter och med större inslag av naturbaserade aktiviteter som friluftsliv, trädgårdsskötsel och liknande. Exempel ges här också på psykiska, sociala, medicinska, fysiska och ekonomiska effekter och effektkedjor av central betydelse för psykiskt funktionshindrade, som den internationella forskningen påvisat. När det gäller internationell forskning kring dessa frågor återfinns också en viss översikt och vidare referenser i Sandell (2004a).

Grahn och Stigsdotter har studerat närhet till och bruk av grönområden i städerna (2003). Oavsett informanternas ålder, kön och socioekonomiska situation upplevde de minskad stress och rapporterade mindre stressrelaterade sjukdomar om de ofta vistades i gröna områden. Samtidigt kan det vara svårt att entydigt avgöra om alla människor får samma positiva upplevelser av att vistas utomhus eller i gröna miljöer. Vi har här att göra med mycket komplexa relationer vilket berörs i kapitel 3 när det gäller landskapspreferenser. Människor kan till exempel ha skiftande kulturell bakgrund, där utevistelse som sådan har olika innebörd. Att röra sig ensam i naturen kan också upplevas mer eller mindre positivt av olika sociala grupper (se kapitel 8). Inlärd förförståelse för naturens skiftningar, vana eller ovana vid friluftsliv, samt fysiska och ekonomiska möjligheter att förverkliga egna önskemål om friluftsliv påverkar med säkerhet hur vi upplever vistelsen i naturen. Forskning på området handlar därför mycket om att fördjupa analysen av de naturbaserade aktiviteternas innehåll och betydelse för brukarna. Aktivitets- och motivanalyser behövs också för att beskriva och förstå det unika innehållet i naturbaserade aktiviteter jämfört med andra rekreationsaktiviteter. Som visades i bokens inledande historiska kapitel är det en mängd olika aktiviteter, motiv, landskapsrelationer, pedagogiska sammanhang osv. som ryms inom friluftsliv och naturbaserad turism. Denna spännvidd innebär också en spännvidd när det gäller effekter i termer av hälsa, återhämtning, rehabilitering etc. Ytterligare forskning om hur och varför vistelse i naturen eller i naturliknande omgivningar har en positiv inverkan presenteras i Naturvårdsverkets rapport »Naturen som kraftkälla« (Ottosson & Ottosson 2006). En översikt av forskning om hälsoeffekter av utevistelser i närnatur har publicerats av Folkhälsoinstitutet

(Lisberg Jensen 2008). Faskunger har på uppdrag av Folkhälsoinstitutet sammanställt en kunskapsöversikt om fysisk aktivitet och byggda miljöer (Faskunger 2007).

Rekreation och friluftsliv i tätorten

Studier av rekreation och friluftsliv i tätorters närhet finns genomförda på olika platser i Sverige, och vissa av dem finns refererade i kapitel 7 och 8. Generellt kan sägas att en ökad urbanisering av befolkningen leder till ett större behov av kunskap om friluftsliv i tätortsnära natur, om vad människor vill uppleva i naturen, och om hur naturen ska skötas för att olika grupper ska finna den attraktiv. Idag är forskningen i detta ämne begränsad och ofta används generella antaganden.

Betydelsen av tätortsnära rekreationsmark i Norge har medfört att forskning där tidigt skett både beträffande bruksmönster och attityder till t.ex. skötsel, tillgänglighet m.m. (Kaltenborn & Vorkinn 1993, Aas et al. 2003, Skage 1984). I Finland har sedan slutet av 1990-talet systematiska uppgifter samlats in kring befolkningens nyttjande av skogsmiljöer för rekreation (Pouta, Sievänen & Heikkilä 2000). De kunskaper som inhämtats omfattar bland annat uppgifter om senaste skogsbesöket nära bostaden, typ av aktivitet, områdets karakteristika, avstånd från bostad och utgifter. Undersökningen omfattar även en jämförelse mellan utbud och efterfrågan på rekreationsmöjligheter. I Danmark har bl.a. ett stort upplagt projekt undersökt rekreation i tätortsnära skog och pekat på behov av systematisk planering för att öka arealen tätortsnära skog (Koch & Canger 1987, Koch & Søndergard Jensen 1988, Nilsson 2002, Hansen-Møller 1994).

Kardell (2003) har både kvalitativt och kvantitativt undersökt besökare i rekreationsområdet Bogesundslandet utanför Stockholm. Unikt med denna rapport är att undersökningen varat över en längre tid, och den visar bland annat att antalet besökare i skog och mark på Bogesundslandet har minskat drastiskt. Andelen familjer med barn har minskat med hälften och den genomsnittlige besökaren har blivit äldre. Även i Stadsliden i Umeå, Stadsskogen i Uppsala och i tre skogar utanför Växjö har studier rörande besöksfrekvensen gjorts. En av slutsatserna i både Umeå- och Växjöstudien är att invånarna i dessa städer i genomsnitt besöker ett skogsområde en gång var fjortonde dag (Lindhagen 1996). Denna doktorsavhandling visar även att den viktigaste variabeln för att Växjöbon ska göra ett besök i skogen är att den ligger nära hemmet.

En enkätundersökning som omfattar hela Sverige visar att över 40 procent av dem som svarat på enkäten föredrar att rekreationsområdet ligger nära hemmet (Hörnsten & Fredman 2000). Över 85 procent önskade en rekreationsskog högst 1 km från hemmet och då dominerade gång och skidåkning helt sätten att ta sig till friluftsskogen.

Översteg avståndet tre kilometer dominerade bilen stort. Skogsbesöken avtog också markant om närmaste friluftsskog låg mer än två kilometer från bostaden. Det verkar alltså vara viktigt för människor att kunna komma ut i skogen utan att först behöva sätta sig i en bil. Planeringen av möjligheten till motion i anslutning till bostadsområden har i enskilda kommuner genomförts så att detta är möjligt t.ex. med avseende på lokalisering av elljusspår.¹

Kraven på närhet till närnatur och på vilken grad av ostördhet man förväntar sig uppleva justeras med de givna förutsättningarna, men ser sannolikt också olika ut beroende på den »friluftskultur« man är van vid. För att komma till den tätortsnära Brøndbyskoven i Danmark hade bilburna besökare åkt i medeltal 14 minuter (Jensen citerad i Hansen-Møller & Oustrup 2004), vilket torde utgöra en något längre sträcka än svenskar i allmänhet åker för att komma till sin närmaste skog. Att skogen var välbesökt verkar inte ha uppfattats som ett problem – endast 3% av skogsbesökarna i det danska exemplet upplevde sig störda av andra människors närvaro. Förmodligen liknar förhållandena i exempelvis Skånes tätortsområden mer dem i en dansk tätortsregion än dem i övriga Sverige. Förväntningar på och behov av friluftsupplevelse kommer att se annorlunda ut än om man bor i en tätort omgiven av skog.

Forskning om bruksmönster m.m. i tätortsnära natur har haft en *ad hoc*-karaktär. I samband med planering har viss systematisk kunskap samlats in av kommuner, länsstyrelser liksom av några av de friluftsstiftelser som verkar i vissa regioner. Länsstyrelsen i Stockholms län har gett ut en rapport som beskriver nyttjandet av några naturreservat i Stockholms omgivningar (Länsstyrelsen i Stockholms län 2003). Resultatet av undersökningen visar bland annat att de flesta är nöjda med hur naturreservatet sköts² men många vill ha mer information om hur man kan hitta till andra reservat. Möjligheten till ett enkelt och naturnära friluftsliv betonas också, liksom vikten av att inte krångla till eller förta upplevelsen av friluftslivet genom ett alltför detaljerat regelverk. Detta är lätt hänt när flanörer, hundägare, ryttare, skidåkare och andra skall samsas på mindre ytor, som det ofta är fråga om i tätortsnära friluftsområden (Länsstyrelsen i Stockholms län 2003). Författaren betonar att friluftslivet måste byggas på allemansrättslig grund, och att det är det allmänna hänsynstagandet och en väl genomförd planering som skall styra brukarna istället för förbud och skyltar. Inställningen till skyltar och vägledning är visserligen

1. För t.ex. Umeå har detta påpekats för oss av Peter Schantz & P-O Åstrand, Idrottshögskolan.

2. Tyvärr är det ett känt fenomen att generella frågor om man är nöjd ofta besvaras med svagt instämmande även om man i andra delar av en undersökning uttryckt starka åsikter om enskilda fenomen och frågor (Vistad 1995; Emmelin 1997a). Detta är ett enkelt exempel på behov av metodkunskap för att utföra även till synes enkla undersökningar, vilket kort diskuteras i kapitel 7 och 8.

inte heller den likadan för alla brukare. De som särskilt uppskattar den planerade rekreationsnaturen störs med säkerhet inte av skyltarna lika mycket som »puristerna«, vilka vill uppleva en natur så fri från mänsklig påverkan som möjligt. Forskning pågår på möjligheten att guida besökare med hjälp av GPS-navigаторer, vilket skulle göra intensiv skyltning onödig men möjliggöra för den nyfikne besökaren att tillgodogöra sig stora mängder information (<http://www.webparkservices.info/index.htm>).

Den nära naturens upplevelsevärden

I likhet med brukarstudier i områden utöver de tätortsnära är det inte tillräckligt att endast beskriva antal och typ av besökare, utan kunskap behövs även kring människors upplevelser. Upplevelsevärden är ett för många oklart begrepp, som behöver redas ut för att kunna användas praktiskt. I projektet »Lupp – Landskapets upplevelsevärden i miljömålsarbetet« har Boverket, Naturvårdsverket, Skogsstyrelsen, Socialstyrelsen, Riksantikvarieämbetet och Folkhälsoinstitutet givit SLU uppdraget att ta fram ett system för en samordnad uppföljning av upplevelsevärdena inom de berörda miljömålen. Projektet är ett sätt att belysa nackdelarna med förtätningen av städerna. Projektet består av två delar, dels en studie om upplevelsevärden och friluftssintressen, dels en utveckling av mätsystem för landskapets upplevelsevärden. Utredarna kopplar tillgången till god närmiljö till Riksdagens mål för folkhälsan från 2003. Dessa är »ekonomisk och social trygghet, »sunda och säkra miljöer« och »ökad fysisk aktivitet« (se också Regeringens proposition 2002/03). Man har inventerat kvaliteter i miljöer för vardagsrekreation utifrån en mängd frågeställningar. Kartläggningen visar att bland de mest efterfrågade kvaliteterna är ostördhet, naturpräglad miljö, möjlighet till återhämtning samt trygghet de viktigaste. En slutsats i rapporten är att återhämtning är det viktigaste syftet för dem som nyttjar närnaturen (Boverket 2007).

Berggren-Bärring och Grahn på SLU Alnarp (1995) har utarbetat en lista med åtta karaktäristika som bör återfinnas i gröna områden för att de skall vara populära, uppskattade och välbesökta, och punkterna kan fungera som riktmärken för planerare. Dessa omfattar bland annat orördhet, mystik, skogskänsla, frihet och rymd. Bernergård, Lundh-Malmros & Tönnerfors (2001) presenterar en arbetsmetod som kan fördjupa kunskapen om de gröna kilarnas upplevelsevärden och kilarnas sociala värden. Stigsdotter har utvecklat forskningen kring »restorativa« miljöer (2005), alltså funktionella återhämtningsmiljöer för konvalescenter och patienter med utmattningsdepression, utifrån de sociala värdena och utifrån ovan nämnda lista. Sammanfattningsvis, ett grönområde bör, enligt forskarna på Alnarp, innehålla någon eller flera av följande kvaliteter för att fungera som återhämtningsplats:

- **1. *Stillhet.*** Lugn och ro. Vindens sus, vattenporl, fåglar och insekter. Inget skräp, inget ogräs, inga människor som stör friden. Säkerhet och trygghet.
- **2. *Vildhet.*** Man skall kunna uppleva fascination inför det vilda. Växterna skall uppfattas som naturliga, stenarna gamla och bevuxna med lavar och mossor, det skall finnas tillgång till gamla stigar.
- **3. *Artrikedom*** (biologisk mångfald). Platsen bör erbjuda en mångfald av arter av djur och växter.
- **4. *Rymd.*** Platsen bör ge en vilsam känsla av att komma till »en annan värld«, enhetlig som en bokskog eller med vida vyer, som en strand eller horisontlinje.
- **5. *Öppenhet för alla, allmänningsskarakär.*** Platsen skall ge allmänheten möjlighet att stanna och vila.
- **6. *Lustgårdsskarakär.*** En kringgårdad, trygg och avskild plats, där man kan slappna av, vara sig själv och även leka och experimentera.
- **7. *Festlighet.*** Platsen bör erbjuda möjligheter till fest och nöjen, som en dansbana, grillplats etc.
- **8. *Kulturell bakgrund.*** En plats med kopplingar till historien, som väcker en känsla av tidens gång.
(Listan är bearbetad efter Berggren-Bärring & Grahn 1995, Grahn & Stigsdotter 2003 och Stigsdotter 2005.)

Karakärerna har bestämts med hjälp av kvalitativa studier, bildmaterial och intervjuer. De måste inte vara spontant förekommande, »naturliga«, i någon mening. Upplevelsevärde kan vara lika stort i en välplanerad och välanlagd park. Karakärerna kan naturligtvis också finnas i tätortsfjärran landskap. Det centrala här är inte bevarandevärden eller »naturlig« biologisk mångfald, utan brukarnas upplevelser av exempelvis spännande stigar, luftiga lövkronor och fjärilsträdgårdar. Ytterligare en kvalitet, som Ottosson & Grahn har studerat (1998) är värdet av igenkänning, särskilt för gamla människor.

För att kunna visualisera upplevelsevärde på en karta har ett antal parametrar identifierats som beskriver viktiga fysiska förutsättningar för varje upplevelsevärde. Axelsson Lindgren (1999) studerar i sin doktorsavhandling upplevda skillnader mellan skogsbestånd, betydelsen av att uppleva dessa skillnader och förutsättningarna för att beakta dessa skillnader i planering och gestaltning. Hon hävdar att rekreationsupplevelser kan utveckla intresse för och kunskap om hur man bevarar och främjar miljökvaliteter. Gyllin har i sitt arbete utvecklat metoder för att bedöma upplevelsen av biologisk mångfald. Han visar att de som har kunskaper om biologi tenderar att uppleva skillnader i biologisk mångfald som större än de rena lekmännen (Gyllin 2004). Skillnaden mellan grupperna var

inte lika stor när den biologiska mångfalden skulle bedömas utifrån bilder som i utemiljö. Detta kan tyda på att kunskap om arter i sig förstärker och fördjupar upplevelsen av vistelser i naturen – något som vi skall återkomma till nedan.

Ytterligare en aspekt på upplevelser av gröna rum har Lieberg berört i studier om ungdomars sätt att ta staden i besittning (1992, 1998). Han visar på vilket behov ungdomar har av »oplanerade« platser och av gröningar. Sådana områden kan uppfattas som skräpiga, kaotiska eller hotfulla, och de underkastas lätt försök till organisering och bättre insyn. Lieberg hävdar att det är just på de överblivna och icke-planerade ytorna som »de unga finner utrymme för fantasi och skaparkraft« (1998). För många ungdomar är det själva möjligheten att undandra sig vuxenvärldens kontroll som gör vissa naturområden attraktiva (Rydberg & Aronsson 2004). Ungdomars sätt att sitta och prata på en undanskymd gräsmatta eller skogsbacke, klättra i träd och grilla räknas kanske inte till vad man traditionellt menar med friluftsliv, men det är en form av utevistelse vars upplevelsevärden bör tas i beaktande om målet är att bevara eller planera för grönområden som passar alla befolkningsgrupper.

ARRIESJÖNS STRÖVOMRÅDE

Arriesjöns strövområde är ett 60 ha stort område som ligger i åkerlandskapet 12 km sydost om Malmö, på gränsen mellan Svedala, Vellinge och Malmö kommuner. Malmös sydöstra förorter kryper närmare i form av villa- och kedjehusområden. Behovet av tillgängliga grönområden växer.

I början av 1900-talet tillverkades så kallad kalk-cement på området. Grus (dvs. sand på uppsvenska) blandades med osläckt kalk som formades till trädgårdsplattor och byggsten. Den importerade kalken har bidragit till Arrieområdets speciella flora, och grustakten har givit upphov till en spontan succession av ruderaler och sly (Region Skåne 2006). Spontan friluftsliv har förekommit sedan grustakten upphörde. Främst är det ett promenadområde för hundägare, men även ridning och cykling förekommer. En av de dominerande verksamheterna i Arrie är fiske, eftersom sjön, som har bildats efter att pumparna stängts av, »spontan« har fyllts med fisk. Utöver de brukare som bor runt området kommer också varje sommar många besökare från Malmö, som grillar på stranden och badar i sjön.

Sedan Region Skåne köpte Arrie 2004 pågår intensiv planering för att göra området mer tillgängligt och välordnat för friluftsliv. De sociala grupper som man främst inriktar sig på är ungdomar, invandrare och handikappade. Planeringen tar utgångspunkt i samrådsmöten med intressenter (Hillbur & Lisberg Jensen 2009). Bland dessa finns de närboende, en fiskeförening, en orienterar-klubb, en privat entreprenör med inriktning på naturturism och en föräldraförening från en av Malmös sydöstra höghusförorter.

Arriesjön. Foto: Ebba Lisberg Jensen

Området är intressant ur planeringssynpunkt av flera orsaker. Vad natur-skyddsaspekterna anbelangar är Arrie något av ett transitionsområde (Lisberg Jensen & Ouis 2008a). Omvandlingen till friluftsområde följer en tradition i skånsk förvaltning (jfr. Qviström 2005). Floran och faunan har helt bytts ut, och det handlar därför snarare om att besluta sig för vilken sorts hävd som är lämplig i områdets olika delar, än att bevara ursprunglig natur. De sociala aspekterna är också av intresse. Traditionellt skandinaviskt friluftsliv med inriktning mot långpromenader och känsla av ensamhet skall på det lilla området samsas med de nytillkomna befolkningsgruppernas friluftsvanor, med fokus på social samvaro med grillning och bad (Ouis 2002, Lisberg Jensen 2009). Ett antal värden att sträva efter i planeringen har definierats, såsom känsla av rymd, biologisk mångfald och möjlighet till sociala möten (Region Skåne 2006; Stigsdotter 2005). Risker för intressekonflikter, trängsel och divergerande behov av förvaltning och skötsel är uppenbar.

Genom en föräldraförening deltar brukare med invandrarbakgrund i samrådsmötena. Dessa föräldrar ser friluftsliv i området som en möjlighet att låta ungdomar uppleva svensk natur under sociala former, och även som ett sätt att få ökad lokalkännedom och förståelse för den svenska naturkärleken (Ouis 2008). Strövområdet Arriesjön har blivit en arena för en mängd olika friluftstraditioner och samtidigt arena för ett nytt sätt att planera och förvalta ett stycke tätortsnära natur för friluftsliv. För översikt och artiklar ur ett flertal perspektiv, se Hillbur 2009.

